

ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย

The Proposed Policy for Thai Reserve Officer Training Corps Students of Royal Thai Army Trainings

บทความวิจัย

วันที่รับบทความ: ๒๙ มี.ค.๖๑
 วันแก้ไขบทความ: ๑๑ เม.ย.๖๑
 วันตอบรับบทความ: ๒๕ พ.ค.๖๑

ดลฤดี วาสนานนท์^๑Dolruedee Wasananon^๑คณิต เขียววิชัย^๒Kanit Kheovichai^๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย ๒) เพื่อศึกษาอนาคตภาพการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดีของกองทัพบกไทย และ ๓) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงนโยบาย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน ทำการวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทยจากประชากรทั้งหมดของนักศึกษาวิชาทหาร ๒๔,๖๔๓ นาย และครูผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหาร ๒๗๐ นาย และเพื่อรับรอง (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย จากผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ ๑๓ นาย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เอกสารการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย จากผู้เชี่ยวชาญ ๒๑ นาย และเพื่อศึกษาอนาคตภาพการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดีของกองทัพบกไทยจากผู้ทรงคุณวุฒิ ๑๗ นาย

ผลการวิจัยพบว่า ๑) การประเมินนโยบาย จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์การฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มีความเหมาะสมระดับมากที่สุด ($\mu = 4.61$, $\sigma = 0.64$) การรับสมัครเป็นนักศึกษาวิชาทหาร และรายงานตัวเข้าฝึกวิชาทหาร มีความเหมาะสมระดับมาก ($\mu = 3.97$, $\sigma = 0.97$) การดำเนินการฝึกวิชาทหาร การให้บริการของเจ้าหน้าที่จัดการฝึก และเทคนิคการสอนของครูฝึก มีความเหมาะสมระดับมาก ($\mu = 4.08$, $\sigma = 0.97$) และนักศึกษาวิชาทหารที่ผ่านการฝึก มีคุณภาพดีระดับมากที่สุดเป็นที่น่าพอใจ ($\mu = 4.63$, $\sigma = 0.56$) ๒) ภาพอนาคตด้านความเป็นไปได้ของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดี

^{๑-๒} หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

^{๑-๒} Doctor of Philosophy Program in Development Education, Department of Education Foundations Graduate School Silpakorn University

^๑ E-mail: Dolruedeeew@gmail.com

ของกองทัพไทย ได้แก่ การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีการเคารพผู้อาวุโส มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือวินัยทหาร และรู้หน้าที่มีส่วนร่วมในสังคม รู้จักการเสียสละ และสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนา ๓) ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพไทยประกอบด้วย ๕ นโยบาย ดังนี้ ๑) การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้เป็นกำลังสำรองและเป็นมวลชนที่เข้มแข็งของกองทัพ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของประเทศชาติ ๒) การคัดเลือกนักศึกษาวิชาทหารที่ดีเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างคุณลักษณะของนักศึกษาวิชาทหารที่ต้องการ ๓) การพัฒนาการฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้ตอบสนองต่อนโยบาย จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์การฝึกนักศึกษาวิชาทหาร รวมถึงต้องทันสมัยกับยุคการศึกษาของประเทศไทย ๔.๐ ๔) การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้ ความประพฤติ มีภาพลักษณ์ที่ดี มีอุดมการณ์ และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และกองทัพไทย และ ๕) การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

คำสำคัญ: ข้อเสนอเชิงนโยบาย, การฝึกนักศึกษาวิชาทหาร, กองทัพไทย

Abstracts

The purposes of this research included; 1) to study current situation, issues, obstacles, and to evaluate the trainings of the Thai Reserve Officer Training Corps Students (TROTCS), 2) to study future scenario of the training that needs to produce quality Royal Thai Army resources, and 3) to develop the proposed policy for TROTCS' training.

The proposed policy research used mixed methods including; quantitative method and

questionnaires. The latter was used to evaluate the trainings of 24,643 students and 270 military instructors, and to attest the draft of this proposed policy for TROTCS' trainings by 13 senior/expert members. The quantitative research method was used to analyze relevant documents of the training. It was combined with in-depth interview to evaluate the trainings for TROTCS by 21 experts, and the other 17 senior members contributed to the study of future scenario of the trainings which is expected to produce quality Royal Thai Army resources.

The results of this study revealed that; 1) the evaluation on policy, aims, and objectives of the TROTCS' trainings were at the most appropriate level ($\mu = 4.61$, $\sigma = 0.64$). Admissions and registrations of TROTCS was at appropriate level ($\mu = 3.97$, $\sigma = 0.97$). The training process, training staff cooperation, and instructor's teaching techniques were at highly appropriate level ($\mu = 4.08$, $\sigma = 0.97$). TROTCS's completed the trainings at highest satisfactory level ($\mu = 4.63$, $\sigma = 0.56$). 2) The potential possibility of TROTCS' training to produce quality Royal Thai Army resources included modules that focus on; raising respectfulness towards the senior, strictly following military discipline, knowing own roles, contributing to the society, being dedicative, and following religion doctrine. 3) The proposed policy for TROTCS' trainings consisted of policy proposals for training military students of the Royal Thai Army consisted of 5 policies as follow; (1) TROTCS

are trained to become the reserve force and strength of the army to maintain the stability of the nation, (2) recruiting quality TROTCS is considered an effective beginning to find desired TROTCS, (3) the trainings must reflect policies, aims, objectives, as well as the Thailand 4.0 model, (4) expected outcomes of the training are to produce TROTCS with quality, knowledge, discipline, image, passion, and loyalty to the nation, religion, the King, and the Royal Thai Army, and (5) TROTCS must be good citizen of the nation.

Keywords: The proposed policy, Thai Reserve Officer Training Corps Students of Royal Thai Army Trainings, Royal Thai Army

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนและความสลับซับซ้อนในสังคมปัจจุบันนี้ ถือเป็นช่วงที่สังคมโลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาย อันเป็นผลมาจากแรงผลักดันของความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และการศึกษา (ไพฑูริย์เกียรติโกลและณัฐพันธุ์ เจริญนันท์, ๒๕๕๑, ๑๒) ส่งผลให้การเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การปฏิรูปกลไกการบริหารประเทศ การป้องกันและแก้ไขการก่อความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ การบริหารจัดการความมั่นคงชายแดนและชายฝั่งทะเล การพัฒนาระบบกลไกมาตรการและความร่วมมือระหว่างประเทศทุกระดับ การพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพการผนีกกำลังป้องกันประเทศและกองทัพ การพัฒนาระบบการเตรียมพร้อมแห่งชาติรักษาความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติ

สิ่งแวดล้อม และการปกป้องรักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล รวมทั้งเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารพลังงานและน้ำ รวมถึงการปรับกระบวนการทำงานของกลไกที่เกี่ยวข้องจากแนวคิดสู่แนวระนาบมากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๕๙) โดยการพัฒนาและเสริมสร้างกำลังกองทัพกมีนโยบายยึดถือโครงสร้างการจัดกำลังตามแผนโครงสร้างของกองทัพโดยไม่ขยายกำลังเพิ่มเติมจากหน่วยที่มีอยู่ในปัจจุบัน แต่ได้ปรับการจัดหน่วยให้มีรูปแบบเหมาะสม มีอำนาจกำลังรบสูงสุดและปรับทดแทนกำลังพลประจำการด้วยระบบกำลังทดแทน การพิจารณาปรับปรุงระบบกำลังสำรองให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถเข้าปฏิบัติการรบได้เมื่อประเทศระดมพล โดยกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดระบบกำลังพลสำรองให้แน่ชัดในเรื่องการผลิต การดำเนินการกำลังพล การควบคุม การศึกษา และการใช้กำลังพลสำรอง ประเภทนักศึกษาวิชาทหาร การพิจารณาปรับกำลังรบหลักประเภทกำลังประจำการลดลง เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์และได้ส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับนโยบายในการพัฒนาเสริมสร้างกำลังกองทัพกและนโยบายในการพัฒนากองพลหนุนระบบกำลังพลสำรองนี้ประกอบด้วยระบบการผลิต ระบบการควบคุม ระบบการเรียกพลและการระดมพล ระบบการฝึกศึกษา ระบบการบรรจุ และการใช้กำลังพลสำรอง ซึ่งได้มีการพัฒนาระบบกำลังพลสำรองมาตามลำดับ (กรมการรักษาดินแดน, ๒๕๒๘, ๙๔-๙๕) และเมื่อวันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๙ พลเอก อีร์ชัย นาควานิช ผู้บัญชาการทหารบก ในขณะนั้น ได้กล่าวให้โอวาทที่ค่ายฝึกนักศึกษาวิชาทหาร เขาชนไก่ จังหวัดกาญจนบุรี ความตอนหนึ่งว่า “ในสภาวะประเทศชาติปัจจุบันนี้ เราต้องอาศัยทุกคน โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นนักศึกษาวิชาทหาร เพื่อทำให้สังคมของประเทศดีขึ้น ทุกคนก็ได้ทราบอยู่แล้วว่าที่ผ่านมาประเทศเป็นอย่างไร ทำมาถึงต้องมีการปฏิรูป ทำมาถึงต้องการพัฒนาประเทศขึ้นมาใหม่ให้ก้าวหน้าทันสมัย ประชาคมอาเซียน นักศึกษา

วิชาทหารทุกคนถือเป็นกำลังของชาติในอนาคต เป็นตัวชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยในอนาคตจะเป็นอย่างไร กองทัพบกถือว่านักศึกษาวิชาทหารเป็นครอบครัวเดียวกับทหารทั้งประเทศ เป็นลูกหลาน มีอะไรเราถึงกัน ร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันที่จะนำพาประเทศไปให้มั่นคง ยั่งยืนสืบไป” (ไทยรัฐออนไลน์, ๒๕๕๙, มติชนออนไลน์, ๒๕๕๙) ฉะนั้นหน่วยบัญชาการรักษาดินแดนจึงดำเนินการตามภารกิจที่กองทัพบกมอบหมายในการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร ซึ่งจุดหมายหลักของกองทัพบกในการฝึกนักศึกษาวิชาทหารนั้น คือ การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีขีดความสามารถและพร้อมที่จะบรรจุในบัญชีบรรจุกำลัง ส่วนเป้าหมายรองคือ เพื่อให้ผู้ที่ผ่านการฝึกหลักสูตรนักศึกษาวิชาทหารที่มิได้รับการคัดเลือกให้บรรจุในบัญชีบรรจุกำลัง เป็นพลเมืองดีและจากการสืบค้นเอกสารงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ของทุกสถาบัน ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึงปัจจุบัน โดยโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย: Thailand Library Integrated System (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, ๒๕๕๙) ไม่พบงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบก อีกทั้งจากการสืบค้นเอกสารของหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน ก็ยังไม่เคยมีการจัดทำเรื่องดังกล่าวอย่างถูกหลักวิชาการ ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะที่เป็นนักศึกษาศาสนาวิชาพัฒนศึกษา ซึ่งเป็นการพัฒนาโดยใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศแบบบูรณาการ ในลักษณะสหวิทยาการ และเคยมีโอกาสปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารจึงได้รับทราบข้อมูลปัญหาอุปสรรคของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารมาโดยตลอด เห็นว่าหากได้จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการฝึกนักศึกษาวิชาทหารอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และเป็นระบบแล้ว จะช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมหรือไม่ รวมทั้งทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน นอกจากนั้น

ยังช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน ซึ่งจะใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน ตลอดจนช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการลดการสูญเสียเปล่าในการใช้ทรัพยากร อีกทั้งช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้บริหารในการดำเนินงานและใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาค้นคว้าในเรื่องดังกล่าวนี้ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สามารถใช้เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาวิชาทหาร อันได้แก่ ผู้บังคับศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร ผู้บังคับหน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร รวมถึงผู้บังคับบัญชาระดับสูงของหน่วยบัญชาการรักษาดินแดนสามารถนำไปปรับปรุงแก้ไข พัฒนา ส่งเสริมกิจกรรมการฝึกวิชาทหารให้มีประสิทธิภาพและได้มาตรฐานตามที่กองทัพบกกำหนดไว้ต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค และประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย
๒. เพื่อศึกษานาฏกภาพการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดีของกองทัพบกไทย
๓. เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยดังต่อไปนี้

๑. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทำการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ

๒. ขอบเขตด้านประชากร

๒.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ

๒.๑.๑ การประเมินเชิงปริมาณการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย จากประชากรทั้งหมดของนักศึกษาวิชาทหาร และครูผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหารทั้ง ๓ สถานศึกษาวิชาทหารที่เป็นตัวแทนของสถานศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย ได้แก่ นักศึกษาวิชาทหาร จำนวน ๒๔,๖๔๓ นาย และครูผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหาร จำนวน ๒๗๐ นาย

๒.๑.๒ การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย โดยประเมินเพื่อรับรอง (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายฯ มีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๓ นาย

๒.๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๒.๒.๑ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย โดยการสำรวจข้อมูลเอกสารตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๐ ถึง พ.ศ.๒๕๖๐ มาทำการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis)

๒.๒.๒ การประเมินเชิงคุณภาพการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งใช้วิธีการเลือกผู้เชี่ยวชาญแบบเจาะจง จำนวน ๒๑ นาย

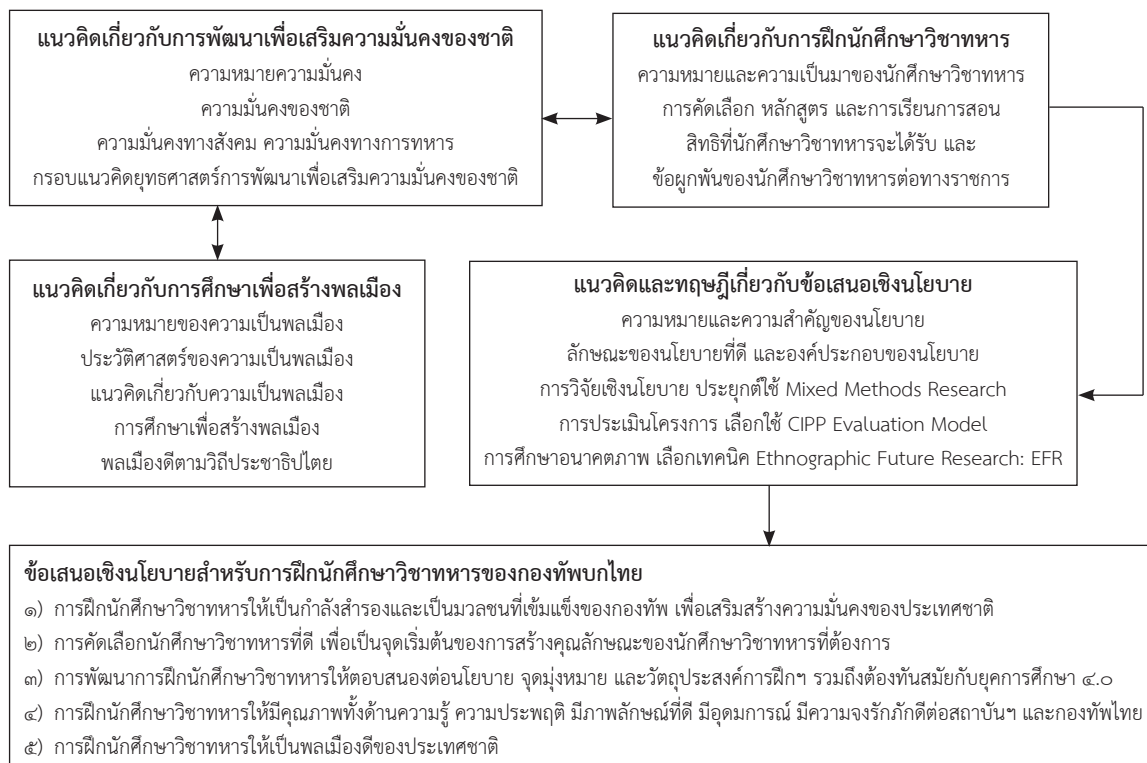
๒.๒.๓ การศึกษาอนาคตภาพการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทยเพื่อสร้างพลเมืองดี โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EFR ซึ่งกำหนดผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง จำนวน ๑๗ นาย

๓. ขอบเขตด้านพื้นที่และระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาแบบพหุเทศะกรณีศึกษา (Multi-Site Case Study) ดำเนินการในสถานศึกษาวิชาทหารทั้งหมด ๓ แห่ง ที่แสดงถึงความเป็นตัวแทนของสถานศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย เนื่องจากสถานศึกษาวิชาทหารดังกล่าวมีอัตราการจัดหน่วยที่ไม่เหมือนกัน ส่งผลให้อัตราการบรรจุและใช้กำลังพลรวมถึงการบริหารจัดการหน่วยมีความต่างกันโดยสถานศึกษาวิชาทหารที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้แก่ ศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร กรมการสัตว์ทหารบก จังหวัดนครปฐม (ภาคกลาง) ศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๔ จังหวัดชลบุรี (ภาคตะวันออก) และหน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๗ จังหวัดกาญจนบุรี (ภาคตะวันตก) โดยมีระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๕๙ ถึง สิงหาคม พ.ศ.๒๕๖๐

บททวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อเสริมความมั่นคงของชาติ แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง แนวคิดเกี่ยวกับการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบาย รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย สามารถสรุปได้ดังแผนภาพที่ ๑

ภาพที่ ๑ แสดงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงผสมผสาน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

การศึกษาระยะที่ ๑ เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพไทย โดยการสำรวจข้อมูลและการประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร โดยเลือกใช้ CIPP Model

การศึกษาระยะที่ ๒ เป็นการศึกษาอนาคตภาพของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดีของกองทัพไทย โดยเลือกเทคนิคการวิจัยแบบ EFR ในการทำการวิจัยครั้งนี้

การศึกษาระยะที่ ๓ เป็นการจัดทำข้อเสนอเชิง

นโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพไทย โดยการประเมินเพื่อทำการรับรอง (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพไทย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑. แบบสอบถามการประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร โดยศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากเอกสาร ตำรางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๕ ท่าน ตรวจสอบความครอบคลุมครบถ้วนของเนื้อหา ความเหมาะสมของสำนวนภาษา

พิจารณาปรับปรุงแก้ไข และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ ๐.๗ แสดงว่าข้อคำถามสามารถนำไปใช้ได้ (สรายุทธ กันหลง, ๒๕๖๐) และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มทดลองจำนวน ๑๐๐ คน และหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีการสอบซ้ำ (Test-Retest Reliability) ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับ เท่ากับ ๐.๙๖ โดยแบบสอบถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) และข้อคำถามปลายเปิด ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรจำนวน ๒๔,๙๑๓ ฉบับ ผ่านทางเว็บไซต์ NST59.com โดยมีผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ ๘๒.๔๖ ของประชากร

๒. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดเนื้อหาของการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดของการประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร และอนาคตภาพการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดี

๓. แบบประเมินเพื่อรับรอง (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย โดยสร้างแบบประเมินจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาระยะที่ ๑ และ ๒ มาผสมรวมกัน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ข้อมูลจากเอกสารตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๕๐ ถึง พ.ศ.๒๕๖๐ นำมาวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) คือ การวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากเอกสารทางราชการ รายงานการวิจัย เอกสารทางวิชาการ ตำรา หนังสือคู่มือการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร (กัลยา วานิชย์บัญชา, ๒๕๔๗, ๔๙๔, วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, ๒๕๕๕, ๖๘) โดยวิเคราะห์เอกสารจากการศึกษาความเป็นมาในอดีตถึงปัจจุบัน รวมถึงผลกระทบของสถานศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกที่ต้องการศึกษาอย่างละเอียด จากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการหาข้อมูลจากหลายแหล่ง

๒. ข้อมูลการประเมินเชิงปริมาณจากแบบสอบถามออนไลน์ผ่านทางเว็บไซต์สำหรับประเมินในชื่อ “NST59.com” ก่อนที่นักศึกษาวิชาทหารประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙ จะสำเร็จการศึกษา จาก ๓ สถานศึกษาวิชาทหารที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร กรมการสัตว์ทหารบก, ศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๔ และหน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๗

๓. ข้อมูลการประเมินเชิงคุณภาพจากแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ทำการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๒๑ นาย

๔. ข้อมูลการศึกษานาตภาพ ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EFR โดยมีการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจงจำนวน ๑๗ นาย ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดด้วยตนเอง

๕. ข้อมูลเพื่อรับรอง (ร่าง) ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๓ นาย ทำแบบสอบถามการประเมินตามมาตรฐานการประเมิน ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความถูกต้อง ด้านความเหมาะสม ด้านความเป็นไปได้ และด้านความเป็นประโยชน์

การวิเคราะห์ข้อมูล

๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis)

๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ได้แก่ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview)

ผลการวิจัย

ผลการศึกษการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย มี ๓ ระยะ ดังนี้

ผลการศึกษาระยะที่ ๑ เป็นการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาอุปสรรค และผลการประเมินการฝึกฯ มีดังนี้

๑. สภาพปัจจุบันของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย มีรายละเอียดดังนี้

สถานศึกษาวิชาทหาร แบ่งเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ ๑) สถานศึกษาวิชาทหารส่วนกลาง คือ สถานศึกษาวิชาทหารที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่มณฑลทหารบกที่ ๑๑ และ ๒) สถานศึกษาวิชาทหารส่วนภูมิภาค คือ สถานศึกษาวิชาทหาร ที่ตั้งอยู่นอกเขตพื้นที่มณฑลทหารบกที่ ๑๑ โดยการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการแบบพหุเทศกรณีศึกษาใน ๓ สถานศึกษา ได้แก่

๑.๑ ศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร กรมการสัตว์ทหารบก หมายถึง ศูนย์ฝึกย่อยของศูนย์การกำลังสำรองเป็นสถานศึกษาวิชาทหารส่วนกลาง มีนายทหารชั้นยศพลตรีเป็นผู้บังคับศูนย์ฝึกฯ ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ มีนักศึกษาวิชาทหารจำนวน ๕,๕๒๗ นาย และครูผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหารจำนวน ๕๑ นาย (กรมการสัตว์ทหารบก, ๒๕๖๐)

๑.๒ ศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๔ หมายถึง ศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหารที่เป็นหน่วยขึ้นตรงต่อกองทัพภาคที่ ๑ เป็นสถานศึกษาวิชาทหารส่วนภูมิภาค (ภาคตะวันออก) มีนายทหารชั้นยศพันเอก เป็นผู้บังคับศูนย์การฝึกฯ ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ มีนักศึกษาวิชาทหารจำนวน ๑๓,๑๙๐ นาย และครูผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหารจำนวน ๑๒๙ นาย (ศูนย์การฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๔, ๒๕๖๐)

๑.๓ หน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๗ หมายถึง หน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหารที่เป็นหน่วยขึ้นตรงต่อกองทัพภาคที่ ๑ เป็นสถานศึกษาวิชาทหารส่วนภูมิภาค (ภาคตะวันตก) มีนายทหารชั้นยศพันโท เป็นผู้บังคับหน่วยฝึกฯ ในปีการศึกษา ๒๕๕๙ มีนักศึกษาวิชาทหารจำนวน ๕,๙๒๖ นาย และครูผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหาร

จำนวน ๙๐ นาย (หน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๗, ๒๕๖๐)

๒. ปัญหา อุปสรรค และผลกระทบแนวทางการแก้ปัญหาของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย มีดังนี้ (หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน, ๒๕๕๙)

๒.๑ ปัญหาอุปสรรค และผลกระทบจากการรับสมัครและรายงานตัวนักศึกษาวิชาทหารในห้วงเดือนสิงหาคม เพิ่มเติมจากห้วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน อาจส่งผลกระทบในการรับสมัครและรายงานตัวของนักศึกษาวิชาทหารในระดับอุดมศึกษาของศูนย์ฝึก/หน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร ในกรณีที่มีจำนวนสถานศึกษาเป็นจำนวนมาก ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหาจากผลกระทบดังกล่าวทำได้ โดยการเชิญสถานศึกษาเข้าร่วมประชุมเพื่อปรับการปฏิบัติให้เหมาะสม

๒.๒ ปัญหาอุปสรรค และผลกระทบจากการฝึกนักศึกษาวิชาทหารทั้งภาคปกติและภาคสนาม กรณีการรับสมัครและรายงานตัวของนักศึกษาวิชาทหารในห้วงเดือนสิงหาคม โดยการฝึกนักศึกษาวิชาทหารสำหรับภาคปกติ ไม่มีปัญหาสามารถบริหารจัดการได้ ส่วนการฝึกภาคสนามในห้วงเดือนมกราคมถึงมีนาคม อาจส่งผลกระทบต่อ การเข้ารับการฝึกภาคสนามบ้าง ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหาจากการปฏิบัติดังกล่าวให้พิจารณาเป็นกรณีเฉพาะต่อไป

๓. ผลการประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย ประกอบด้วย ๔ ด้าน มีรายละเอียดดังนี้

๓.๑ ด้านบริบท จากผลการประเมิน พบว่าการฝึกนักศึกษาวิชาทหารทางด้านนโยบาย จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์โดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.61$, $\sigma = 0.64$)

๓.๒ ด้านปัจจัยนำเข้า จากผลการประเมิน พบว่าการรับสมัครเป็นนักศึกษาวิชาทหาร และรายงานตัวเข้าฝึกวิชาทหารมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.97$, $\sigma = 0.97$)

๓.๓ ด้านกระบวนการ จากผลการประเมินพบว่า การดำเนินการฝึกวิชาทหาร การให้บริการของเจ้าหน้าที่จัดการฝึก เทคนิคการสอนของครูฝึก และการฝึกวินัยทหารของครูปกครองมีความเหมาะสมในระดับมาก ($\mu = 4.08$, $\sigma = 0.97$)

๓.๔ ด้านผลผลิต จากผลการประเมินพบว่า คุณภาพของนักศึกษาวิชาทหารโดยรวมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.63$, $\sigma = 0.56$)

ผลการศึกษาระยะที่ ๒ เป็นผลการศึกษานาเขต ภาพของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดี มีดังนี้

๑. ภาพอนาคตเชิงบวก ได้แก่ การดำเนินการจัดทำนโยบาย จุดประสงค์ และวัตถุประสงค์การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน รวมถึงมีการคาดการณ์ไปย้งอนาคต การฝึกเพื่อสร้างเยาวชนให้มีความภูมิใจที่เป็นนักศึกษาวิชาทหาร ความพร้อมของงบประมาณ กำลังพล วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ สำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร การฝึกให้นักศึกษาวิชาทหารมีคุณภาพ หรือคุณลักษณะของนักศึกษาวิชาทหารที่ต้องการ และการฝึกนักศึกษาวิชาทหารในเรื่องการมีน้ำใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง

๒. ภาพอนาคตเชิงลบ ได้แก่ การสร้างความเสมอภาค หรือความเท่าเทียมกัน ในการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร การมีสิทธิเสรีภาพในการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร การถือว่าตนเป็นเลิศ หรือคิดว่าตนเก่งเหนือคนอื่น เมื่อเป็นนักศึกษาวิชาทหาร

ความแตกต่างระหว่างบุคคลทางสังคมในการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร และการไม่ปฏิบัติตามหลักศาสนาของนักศึกษาวิชาทหาร

๓. ภาพอนาคตด้านความเป็นไปได้ ได้แก่ การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีการเคารพผู้อาวุโส อันได้แก่ ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใหญ่เหนือตน การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือวินัยทหาร และรู้หน้าที่ การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีส่วนร่วมในสังคมการฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้รู้จักการเสียสละ และการฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้สามารถปฏิบัติตามหลักศาสนา

ผลการศึกษาระยะที่ ๓ เป็นผลการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มีดังนี้

๑. การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้เป็นกำลังสำรองเป็นมวลชนที่เข้มแข็ง เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ

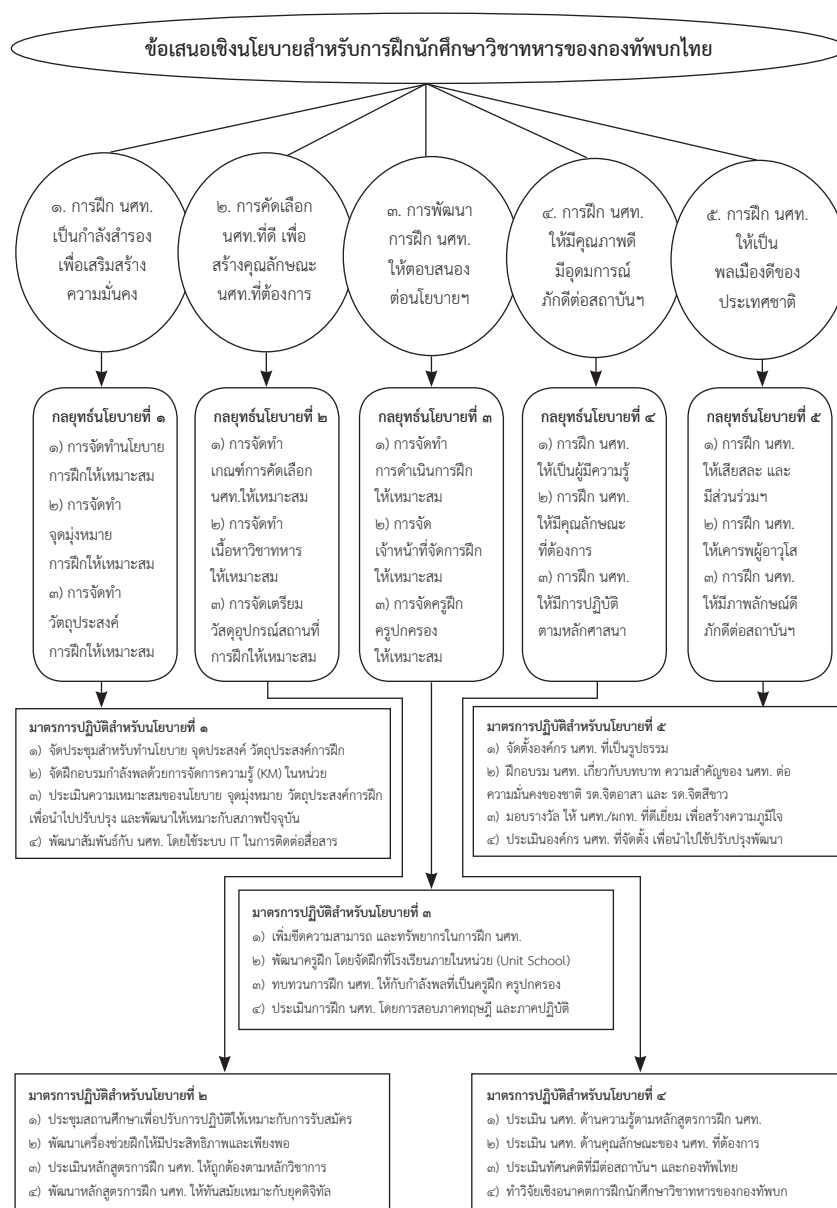
๒. การคัดเลือกนักศึกษาวิชาทหารที่ดี เพื่อเป็นจุดเริ่มของการสร้างคุณลักษณะนักศึกษาวิชาทหารที่ต้องการ

๓. การพัฒนาการฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้ตอบสนองต่อยุทธศาสตร์การฝึกนักศึกษาวิชาทหาร

๔. การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีคุณภาพที่ดี มีอุดมการณ์ และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันฯ

๕. การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้เป็นพลเมืองดีของประเทศไทย

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารได้ดังแผนภาพที่ ๒

ภาพที่ ๒ แสดงข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การสรุปและอภิปรายผลการประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย มีรายละเอียดดังนี้

๑. ด้านบริบทพบว่า นโยบายการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มีข้อความภาษาที่ชัดเจน และเข้าใจได้ง่าย มีความเหมาะสม มีความสมบูรณ์ ครอบคลุม ครบถ้วน เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติ ในฐานะกำลังสำรองได้ เป็นการฝึกเพื่อเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย และจิตใจในการที่จะเข้ามารับใช้ชาติ สอดคล้องกับ สมนึก พิมสามสี (๒๕๔๐, ๑๒๑-๑๖๐) ที่ได้ศึกษาการศึกษาระบบการผลิตกำลังสำรองประเภทนักศึกษาวิชาทหารในจังหวัดขอนแก่น พบว่า นักศึกษาวิชาทหารมีคุณลักษณะตามวัตถุประสงค์ของระเบียบและหลักสูตรในระดับมาก สอดคล้องกับลักษณะของหลักสูตรที่ดีที่ บุญเลี้ยง ทุมทอง (๒๕๕๓, ๑๗) กล่าวว่า หลักสูตรที่ดีจะต้องมีความชัดเจน วัตถุประสงค์ของหลักสูตรจะต้องตั้งอยู่บนรากฐานของการศึกษาอย่างถูกต้องสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและประเทศชาติ แสดงว่านโยบาย จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารตั้งอยู่บนพื้นฐานและหลักการทางด้านการศึกษา และตั้งอยู่บนรากฐานของความเป็นจริง สามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (๒๕๕๔, ๙๕) ได้กล่าวไว้ว่า เป้าหมายของหลักสูตรมุ่งหวังให้ผู้เรียนสามารถเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพและประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันรวมถึงอนาคต

๒. ด้านปัจจัยนำเข้าพบว่า ปัจจัยการรับสมัครและรายงานตัวนักศึกษาวิชาทหารโดยรวมมีความเหมาะสม โดยมีการกำหนดวิธีการรับสมัคร วิธีการรายงานตัว การกำหนดวันเวลา และสถานที่รับสมัครและรายงานตัว ตลอดจนการแนะแนวจิตใจ ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียนทราบก่อนการสมัครเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการรับสมัครนักศึกษาวิชาทหาร พ.ศ.๒๕๔๗ สอดคล้องกับ เวชศักดิ์ ชันธอุบล, พันเอก (๒๕๕๐, ๙๒-๙๕) ที่ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะการตัดสินใจสมัครเข้ารับการศึกษาวิชาทหารของ

นักศึกษาวิชาทหารหญิง ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาวิชาทหารหญิงที่ปัจจัยพื้นฐานต่างกันในด้านระดับการศึกษา สถานศึกษา ชั้นปี เครือญาติทางทหารและอาชีพบิดามารดา มีความคิดเห็นต่อภาวะการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ส่วนปัจจัยค่านิยมต่อสถาบันทหารมีความสัมพันธ์ต่อภาวะการตัดสินใจสมัครเข้ารับการศึกษาวิชาทหารในด้านความภาคภูมิใจในเครื่องแบบและการแต่งกาย ความน่าเคารพนับถือของบุคคลในสถาบันและความมีอำนาจของหน่วยงาน และปัจจัยผลกระทบอันเกิดจากการฝึกวิชาทหารไม่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะการตัดสินใจสมัครเข้ารับการศึกษาวิชาทหารในภาพรวม เช่นเดียวกับ วรณัชชัย แววศรี (๒๕๕๒, ๖๓-๗๒) ที่ศึกษาปัญหาการฝึกวิชาทหารของนักศึกษาวิชาทหาร จังหวัดทหารบก สกลนคร พบว่า การกำหนดหลักสูตรการฝึกวิชาทหารได้นำเนื้อหาทางวิชาการมาสอนมากกว่าการปฏิบัติจริง มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ส่วนด้านอาวสุยุทธโรปกรณ์มีปัญหาอยู่ในระดับมาก

๓. ด้านกระบวนการพบว่า การดำเนินการฝึกนักศึกษาวิชาทหารโดยรวมเหมาะสมโดยทำการฝึกได้อย่างเรียบร้อย ตามคำสั่งกองทัพบก เรื่อง การฝึกนักศึกษาวิชาทหาร ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙ รวมถึงการให้บริการของเจ้าหน้าที่ จัดการฝึก และเทคนิคการสอนของครูฝึกก็มีความเหมาะสม สอดคล้องกับ สุจินณา สวัสดิ์ (๒๕๕๕, ๙๗-๙๙) ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจในการเข้ารับการศึกษาของนักศึกษาวิชาทหาร โรงเรียนรักษาดินแดน ศูนย์การกำลังสำรอง ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจในการเข้ารับการศึกษาของนักศึกษาวิชาทหารที่มีต่อการฝึก ด้านการบริหาร ด้านการฝึกอยู่ในระดับมาก รวมทั้ง วิยวัช สุขทอง (๒๕๕๐, ๙๗-๑๐๑) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๓๑ จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการฝึกนักศึกษาวิชาทหารด้านการดำเนินการฝึก มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากเช่นกัน สำหรับผลการศึกษาของ Fischer (๒๐๑๕, ๑๕๙๕-๑๖๐๒) พบว่า บรรยากาศที่สร้าง

แรงบันดาลใจในการฝึกทหารกองหนุนของสหรัฐอเมริกาอาจจะมีภารกิจผสมและรูปแบบเฉพาะตัว ซึ่งจะเอื้อสำหรับแรงจูงใจระดับสูง อีกทั้งการเปลี่ยนโครงสร้างการประเมินที่ดีในการอำนวยความสะดวกในการปรับปรุงแต่ละบุคคลสามารถนำมาใช้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้นายทหารฝ่ายเสนาธิการมีเทคนิคการสอนที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งในเรื่องนี้ ทิศนา ขัมมณี (๒๕๕๔, ๔๑๕) ได้กล่าวว่าเทคนิคการสอนเป็นกลยุทธ์ที่ใช้เสริมกระบวนการเพื่อช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น อีกทั้งเป็นการกำหนดรายละเอียดของหลักสูตรนับตั้งแต่วัตถุประสงค์ หัวข้อวิชา ขอบเขตของหัวข้อเทคนิค/วิธีการฝึก ระยะเวลาของแต่ละหัวข้อวิชา และระยะเวลาของการฝึกตลอดทั้งหลักสูตร รวมถึงการวางแผนเนื้อหาวิชาภายใต้การดำเนินการของสถานศึกษา (Oliva, 1992, 13, Longstreet and Shane, 1993, 47)

๔. ด้านผลผลิตพบว่า นักศึกษาวิชาทหารโดยรวมมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดีน่าพอใจ สอดคล้องกับสหชัย ขวัญชัยสิทธิ์ (๒๕๓๖, ๕๕-๕๖) ที่ได้ทำการศึกษาทัศนคติของนักศึกษาวิชาทหารที่มีต่อการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร พบว่า นักศึกษาวิชาทหารส่วนใหญ่มีความผูกพันหรือประทับใจต่อสถาบันทหาร รวมถึงการที่นักศึกษาวิชาทหารเหล่านี้จะให้ความเคารพนับถือ มีความผูกพันต่อครูที่เป็นผู้ฝึกของตนเป็นอย่างมาก

การสรุปและอภิปรายผลการศึกษานาถภาพอนาคตด้านความเป็นไปได้ของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดีของกองทัพไทย มีรายละเอียดดังนี้

๑. การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีการเคารพผู้อาวุโสอันได้แก่ ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใหญ่เหนือตน ซึ่งการเคารพผู้อาวุโสได้รับการปลูกฝังสืบต่อกันมาจนเป็นวิถีชีวิตที่ยังปฏิบัติกันอย่างกว้างขวาง ปัจจุบันค่านิยมในการเคารพผู้อาวุโสมีแนวโน้มลดลง (มณีนรัตน์ ปิ่นวิเศษ, ๒๕๕๐) โดยการเคารพผู้อาวุโสก็ถือเป็นข้อหนึ่งในวินัยทหาร ฉะนั้นหากไม่รักษาระเบียบการเคารพระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย ถือว่าเป็นการกระทำผิดวินัยทหาร (ศูนย์การฝึกนักศึกษาวิชาทหารมณฑลทหารบกที่ ๒๑, ๒๕๖๐)

๒. การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีการปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือวินัยทหาร และรู้หน้าที่ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นมากสิ่งหนึ่งในการฝึก เนื่องจากวินัยทหารเป็นหลักสำคัญที่สุดสำหรับทหาร เพราะฉะนั้นทหารทุกคนจะต้องรักษาวินัยโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ สอดคล้องกับ มยุรี ฐานมัน (๒๕๕๓, ๙๒-๙๖) ที่ได้ทำการศึกษาพฤติกรรมความมีระเบียบวินัยของนักศึกษาวิชาทหาร หน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร จังหวัดทหารบกสระแก้ว ผลการวิจัยสรุปได้ว่า พฤติกรรมความมีระเบียบวินัยของนักศึกษาวิชาทหารโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับอยู่ในระดับมาก

๓. การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้มีส่วนร่วมในสังคม ได้แก่ กิจกรรมการรณรงค์ป้องกันและต่อต้านยาเสพติด, กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์สถานที่สำคัญ โบราณสถาน วัด ชุมชน สอดคล้องกับ ภูเบศวร์ ธรรมบุตร, พันโท (๒๕๕๒, ๘๕) ที่ได้ผลการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ของนักศึกษาวิชาทหารในการช่วยเหลือด้านสาธารณประโยชน์และพิทักษ์รักษาสีงแวดล้อมที่ดีให้กับชุมชน มีความเหมาะสม โดยนักศึกษาวิชาทหารให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือชุมชนเป็นอย่างดี

๔. การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้รู้จักการเสียสละอาทิ กิจกรรมการบริจาคโลหิตเพื่อการกุศลของนักศึกษาวิชาทหารในโอกาสวันสำคัญ เป็นกิจกรรมที่มีความเหมาะสมกับสภาพร่างกายของวัยรุ่น เนื่องจากการบริจาคต้องมีความสมบูรณ์ และความพร้อมของร่างกาย เป็นกิจกรรมที่ทำให้ นักศึกษาวิชาทหารมีโอกาสที่จะได้เสียสละเพื่อส่วนรวม โดยเป็นความสมัครใจของนักศึกษาวิชาทหาร สอดคล้องกับปฏิทินการฝึกสอน และเป็นไปตามนโยบายการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบก (หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน, ๒๕๖๐)

๕. การฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้สามารถปฏิบัติตามหลักศาสนา ได้แก่ โครงการ รด.จิตสีขาว เป็นการฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้เป็นเยาวชนต้นแบบที่รู้จักฝึกสงบจิตใจ ทำสมาธิ สะสมพลังจิต และสร้างปัญญา ทำให้สามารถปรับตัวปรับใจให้เข้มแข็ง รู้แนวทางการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องซึ่งจะพัฒนาไปสู่การเป็นคนดี มีคุณภาพของสังคม สอดคล้องกับคำสั่งศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร กรมการสัตว์ทหารบก ที่ ๔/๒๕๖๐ เรื่องโครงการ รด.จิตสีขาว ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐ โดยให้นักศึกษาวิชาทหารปฏิบัติกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ และกิจกรรมการอบรมศาสนาพิธีเบื้องต้น ก่อนการฝึกอย่างน้อย ๑ ชั่วโมง เพื่อปูพื้นฐานด้านจิตใจของนักศึกษาวิชาทหาร ให้มีสมาธิ สงบ มีพลังจิตที่เข้มแข็ง (กรมการสัตว์ทหารบก, ๒๕๖๐, ๑)

การสรุปและอภิปรายผลการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย คือ ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทยประกอบด้วย ๕ นโยบาย ๑๕ กลยุทธ์เพื่อสนับสนุนนโยบาย และ ๒๐ มาตรการปฏิบัติ สอดคล้องกับนโยบายการปฏิบัติงานกองทัพบกประจำปี ๒๕๕๙ (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๔ ส่วนหน้า, ๒๕๕๙) แผนแม่บทการพัฒนาาระบบกำลังสำรองของกองทัพบก ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙ (หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน, ๒๕๕๕) วิธีการคัดเลือกนักศึกษาวิชาทหารของศูนย์การกำลังสำรอง, นโยบายการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร (ศูนย์การกำลังสำรอง, ๒๕๕๙) และโครงการ รด.จิตอาสา โครงการเข้าคิว โครงการ รด.จิตสีขาว และโครงการ 3 Smart รด. (กองฝึกและศึกษาหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน, ๒๕๖๐)

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

๑. จากผลการวิจัยพบว่า สภาวะโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเข้าสู่ยุคประเทศไทย ๔.๐ ดังนั้นการฝึกนักศึกษาวิชาทหารในด้านระเบียบหลักสูตร เนื้อหาวิชาการ ประเมินผล และกิจกรรมการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร จึงต้องมีการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา

๒. จากผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมด้านการจัดสรรงบประมาณจากระดับนโยบาย และการจัดหาสิ่งอุปกรณ์ยังไม่สอดคล้องกับสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบัน ควรจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีระยะสั้น และระยะกลาง เพื่อเตรียมความพร้อมและรองรับการดำเนินงานในปีต่อไป

๓. จากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร ได้แก่ พิธีชุมนุมสวนสนาม การบริจาคโลหิต การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด การบำเพ็ญประโยชน์ โครงการเข้าคิว โครงการ รด.จิตอาสา เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นอย่างดี ควรนำมาใช้ประกอบการฝึกนักศึกษาวิชาทหารให้เกิดผลสัมฤทธิ์และเป็นรูปธรรม

๔. จากผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานโครงการ 3 Smart รด. ที่ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ การทำความเคารพ การแต่งกาย และความมีน้ำใจเป็นโครงการที่ฝึกให้นักศึกษาวิชาทหารเป็น Smart Man ตามนโยบายของกองทัพบก ถือว่าเป็นการปฏิบัติที่ดีควรมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและพัฒนาตามยุคสมัยต่อไป

๕. จากผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานโครงการ รด.จิตสีขาว เป็นกิจกรรมประกอบการฝึกนักศึกษาวิชาทหารที่ดีมาก จึงควรมีการดำเนินการปฏิบัติเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง รวมถึงมีการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของสถานการณ์บ้านเมือง และวิถีชีวิตของสังคมไทย

๖. จากผลการวิจัยพบว่า ภาพอนาคตด้านความเป็นไปได้ของการฝึกนักศึกษาวิชาทหารเพื่อสร้างพลเมืองดีสามารถนำผลการสรุปและวิเคราะห์ไปใช้คาดการณ์ถึงการจัดการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกได้ในอนาคต

๗. จากผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทย สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดทำนโยบายการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพบกไทยในการศึกษาต่อไปได้เป็นอย่างดี

๘. จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันมีการปฏิรูปการฝึกนักศึกษาวิชาทหารสู่การเป็นกำลังสำรองคุณภาพ ซึ่งจะเห็นได้ว่ากองทัพบกให้ความสำคัญกับการฝึกนักศึกษา

วิชาทหารเพื่อเป็นกำลังสำรองที่มีคุณภาพของกองทัพไทย
ดังนั้นจึงควรมีการประเมิน ปรับปรุง พัฒนา และปฏิรูป
การฝึกนักศึกษาวิชาทหารอย่างต่อเนื่อง

๙. จากผลการวิจัยพบว่า การเข้ารับการฝึกของ
นักศึกษาวิชาทหารที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันมีการรับสมัคร
โดยสมัครใจเท่านั้น ทำให้เยาวชนไทยไม่สามารถเข้ารับการ
ฝึกศึกษาได้ทุกคน ในอนาคตหากเป็นไปได้ควรเปิดโอกาส
ให้ได้เข้ารับการฝึกศึกษาทุกคน เนื่องจากเยาวชนดังกล่าวนี้
ได้รับการฝึกลูกเสือ/เนตรนารี ซึ่งเป็นพื้นฐานการฝึกทาง
ทหารส่งผลให้กองทัพพบจะมีกำลังสำรองเพิ่มขึ้นจากเยาวชน
ที่เป็นนักศึกษาวิชาทหารที่มีคุณภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ควรมีการศึกษาทัศนคติของนักศึกษาวิชาทหาร
ที่มีต่อการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพไทย
๒. ควรมีการประเมินการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร
ของกองทัพไทย
๓. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการฝึกนักศึกษา
วิชาทหารของกองทัพไทยในแต่ละสถานศึกษาวิชาทหาร
๔. ควรมีการวิจัยอนาคตภาพการฝึกนักศึกษาวิชา
ทหารให้เป็นกำลังสำรองที่มีคุณภาพของกองทัพไทย
๕. ควรมีการวิจัยและพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย
สำหรับการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของกองทัพไทย เพื่อพัฒนา
ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมการรักษาดินแดน. (๒๕๒๘). *ระเบียบกรมการรักษาดินแดน พ.ศ. ๒๕๒๘*. กรุงเทพฯ: กระทรวงกลาโหม.
- กรมการสัตว์ทหารบก. (๒๕๖๐). *คำสั่งกรมการสัตว์ทหารบกที่ ๒๗๖/๒๕๖๐ เรื่องการฝึกนักศึกษาวิชาทหาร ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐*.
- _____. (๒๕๖๐). *คำสั่งศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร กรมการสัตว์ทหารบก ที่ ๔/๒๕๖๐ เรื่องโครงการ รด. จิตสีขาว ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐*.
- กองฝึกและศึกษาหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน. (๒๕๖๐). *เอกสารการประชุมกองฝึกและศึกษาฯ*. สืบค้นเมื่อ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐. จาก <http://www.tdc.mi.th/download%20171116.html>
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค ๔ ส่วนหน้า. (๒๕๕๙). *นโยบายการปฏิบัติงานของกองทัพบกประจำปี ๒๕๕๙*. สืบค้นเมื่อ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๖๐. จาก <http://www.io-pr.org/index.php>
- กัลยา วาณิชย์บัญชา. (๒๕๔๖). *การวิเคราะห์สถิติ: สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ ๗). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตนา แหมมณี. (๒๕๕๔). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- ไทยรัฐออนไลน์. (๒๕๕๙). *ผบ.ทบ.ปลุก นศท.ธรมรงค์ ปชช.ใช้สิทธิ์ประชามติ*. สืบค้นเมื่อ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐. จาก <http://www.thairath.co.th/content/579305>
- ไพบูลย์ เกียรติโกมล และณัฐพันธ์ เจริญนันทน์. (๒๕๕๑). *ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (๒๕๕๓). *การพัฒนาหลักสูตร Curriculum Development*. กรุงเทพฯ: แอคทีฟ พริน.

- ภูเบศร์ ธรรมบุตร, พันโท. (๒๕๕๒). การประเมินโครงการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของหน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร จังหวัดทหารบกสกลนคร ค่ายภูษณ์สีระรา. (ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มติชนออนไลน์. (๒๕๕๙). บิ๊กหมูปูลูก นศท. รณรงค์ ปชช.ลงประชามติร่าง รธน. ลั่นสร้างความรับรู้ ไม่ใช่ชี้แนะ. สืบค้นเมื่อ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐. จาก www.matichon.co.th/news/42694
- มนีรัตน์ ปิ่นวิเศษ. (๒๕๕๐). ชีวิตและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เอมพันธ์จำกัด.
- มยุรี ฐานมั่น. (๒๕๕๓). พฤติกรรมความมีระเบียบวินัยของนักศึกษาวิชาทหาร หน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร จังหวัดทหารบกสระแก้ว. (ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต) ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วรรณชัย แวศรี. (๒๕๕๒). ปัญหาการฝึกวิชาทหารของนักศึกษาวิชาทหาร จังหวัดทหารบกสกลนคร (รายงานการศึกษาค้นคว้าอิสระ การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วิรัช สุขทอง. (๒๕๕๐). แนวทางการพัฒนาการจัดการฝึกนักศึกษาวิชาทหารของศูนย์ฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๓๑ จังหวัดนครสวรรค์. (ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (๒๕๕๔). การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: อาร์ แอนด์ ปรีนธ์.
- วิรัช วิรัชนิการวรรณ. (๒๕๕๕). หลักการและเทคนิคการเขียนงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และรายงาน (พิมพ์ครั้งที่ ๒).
- เวชศักดิ์ ชันธอุบล, พันเอก. (๒๕๕๐). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะการตัดสินใจสมัครเข้ารับการศึกษาวิชาทหารของนักศึกษาวิชาทหารหญิง. (การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สหชัย ชวนไชยสิทธิ์, พันเอก. (๒๕๓๖). การศึกษาทัศนคติของนักศึกษาวิชาทหารที่มีต่อการฝึกศึกษาวิชาทหาร. (เอกสารวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยการทัพบก). กรุงเทพฯ: สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง.
- สมนึก พิมพ์สามสี. (๒๕๕๐). การศึกษาระบบการผลิตกำลังสำรองประเภทนักศึกษาวิชาทหารในจังหวัดขอนแก่น. (วิทยานิพนธ์ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สรายุทธ กันหลง. (๒๕๖๐). การทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม. สืบค้นเมื่อ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๐. จาก <http://www.ipernity.com/blog/248956/424773>
- สุจินดา สวัสดิ์. (๒๕๕๕). ศึกษาความพึงพอใจในการเข้ารับการศึกษาของนักศึกษาวิชาทหาร โรงเรียนรักษาดินแดน ศูนย์การกำลังสำรอง. (การค้นคว้าอิสระปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๕๙). คณะอนุกรรมการจัดทำยุทธศาสตร์ที่ ๖ การพัฒนาระบบการภาครัฐเพื่อยกระดับบริหารมาภิบาล. ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๕๙.
- สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา. (๒๕๕๙). โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย: Thailand Library Integrated System. สืบค้นเมื่อ ๑๕ มีนาคม ๒๕๖๐. จาก tdc.thailis.or.th/
- ศูนย์การกำลังสำรอง. (๒๕๕๙). ระเบียบการรับสมัครเป็นนักศึกษาวิชาทหาร และการรายงานตัวเข้าฝึกวิชาทหาร (ส่วนกลาง) ประจำปีการศึกษา ๒๕๕๙.

- ศูนย์การฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๔. (๒๕๖๐). ผู้บัญชาการ. สืบค้นเมื่อ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๖๐. จาก <http://www.mstc14.com/>
- ศูนย์การฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๒๑. (๒๕๖๐). วินัยทหาร. สืบค้นเมื่อ ๗ กรกฎาคม ๒๕๖๐. จาก <http://www.rtckorat.org/download/pdf/exam/discipline-tradition.pdf>
- หน่วยบัญชาการรักษาดินแดน. (๒๕๕๕). *สรุปแผนแม่บทการพัฒนาาระบบกำลังสำรองของกองทัพบกปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙*. ในการประชุมเพื่อประเมินผลการปฏิบัติตามแผนแม่บทการพัฒนาาระบบกำลังสำรอง ปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙. ประจำปีการศึกษา ๒๕๖๐.
- _____. (๒๕๕๙). *สรุปผลการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อประเมินผลการปฏิบัติตามแผนแม่บทการพัฒนาาระบบกำลังสำรองของกองทัพบกปี ๒๕๕๕-๒๕๕๙*.
- _____. (๒๕๖๐). ภารกิจ รด. จิตอาสา. *วารสารรักษาดินแดน*, (ฉบับพิเศษ), ๒.
- หน่วยฝึกนักศึกษาวิชาทหาร มณฑลทหารบกที่ ๑๗. (๒๕๖๐). ประวัติความเป็นมา. สืบค้นเมื่อ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๖๐. จาก <http://www.nstkan.org/>
- Fischer, Molly V. (2015). Motivational Climate in United States Army Reserve Officer Training Corps Physical Training: Implications for Leadership Development, Retention, and Interventio. *Procedia Manufacturing*, (3), 1595-1602.
- Longstreet, Wilma S., and Shane G. Harold. (1993). *Curriculum for a new millennium*. New York: Allyn & Bacon.
- Oliva, Peter F. (1992). *Developing the curriculum*. New York: Harper Collins.